

بررسی تطبیقی سرفصل دروس دوره کارشناسی طراحی گرافیک در ایران و منتخبی از دانشگاه‌های جهان

حسام حسن‌زاده*

۳۵

چکیده

سرفصل دروس از ارکان اساسی هر نظام آموزشی است و رابطه معنی‌داری بین سرفصل دروس کارآمد و فارغ‌التحصیلان توانمند وجود دارد. این مقاله سرفصل دروس کارشناسی طراحی گرافیک را در ایران با سرفصل دروس همان رشته و مقطع در ده دانشگاه هنری جهان با روش مطالعات تطبیقی بررسی و تحلیل می‌کند. تحولات سال‌های اخیر در حوزه طراحی گرافیک، رهیافت‌های تازه‌ای را پیش‌روی آموزش طراحی گرافیک قرار داده است؛ این مهم بازنگری در سرفصل دروس کارشناسی رشته طراحی گرافیک و به‌روزرسانی آنها را ضرورتی انکارناپذیر می‌نماید. سؤال اصلی پژوهش حاضر این است که سرفصل فعلی دروس دوره کارشناسی طراحی گرافیک در ایران تا چه اندازه‌ای با سرفصل دانشگاه‌های دیگر جهان در این رشته و مقطع، مطابقت دارد. هدف این نوشتار، یافتن شباهت‌ها و تفاوت‌های سرفصل دروس دوره کارشناسی طراحی گرافیک در ایران و دانشگاه‌های مورد مطالعه است تا در صورت نیاز به اصلاحات، عواملی که در بازنگری و اصلاح آنها باید مدنظر قرار گیرد، بیان شود. این پژوهش از نظر هدف کاربردی - توسعه‌ای و از نظر روش، توصیفی - تحلیلی - تطبیقی با رویکردی کیفی و کمی است. اطلاعات آن هم، به شیوه اسنادی با مراجعه به کتاب‌ها، مقالات، سرفصل وزارت علوم و سایت دانشگاه‌های مورد مطالعه، گردآوری شده است.

تحلیل‌ها و بررسی‌های آماری نشان می‌دهد که به دلیل تفاوت‌های بارز از جمله تخصیص بیش از نیمی از سرفصل دروس به مباحث غیرکارگاه‌های تخصصی گرافیک در ایران، نگاه تخصصی به دروس طراحی گرافیک کم‌رنگ‌تر است و سرفصل فعلی انسجام لازم را برای تربیت طراح گرافیک توانا ندارد. از این رو، بازنگری در آنها ضروری است و باید با توجه به سه عامل اساسی انجام گیرد:

- ضرورت اجتناب از ارائه دروس غیرتخصصی طراحی گرافیک و تمرکز بر آموزش دروس تخصصی در این حوزه.
- توجه به مباحث و دروس تئوری در زمینه طراحی گرافیک.
- توجه به تکنولوژی‌های جدید در فرایند تولیدات گرافیکی و گرافیک فضای مجازی.

کلیدواژگان: نظام آموزشی ایران، کارشناسی طراحی گرافیک، سرفصل دروس، دانشگاه‌های هنری جهان.

مقدمه

سابقه آموزش طراحی گرافیک در ایران در مقاطع دانشگاهی، به اواخر دهه پنجاه می‌رسد که شیوه آموزش آن دوره الگوبرداری از فرانسه بوده است. با وقوع انقلاب اسلامی و به دنبال آن، انقلاب فرهنگی (۱۳۶۲) تغییراتی در سرفصل دروس، محتوا و شیوه‌های آموزشی به وجود آمد که آخرین بازنگری به صورت رسمی در سال ۱۳۷۶ صورت گرفت (شورای عالی برنامه‌ریزی، ۱۳۷۶). باتوجه به مدیریت متمرکز آموزشی^۱ در ایران که کلیه قوانین، سرفصل‌ها و ... توسط وزارت علوم تدوین می‌شود، آخرین سرفصل‌های رشته طراحی گرافیک که به دانشگاه‌ها برای اجرا ابلاغ شده، مربوط به سال ۱۳۷۶ است. اکنون پس از گذشت نزدیک به دو دهه، همان سرفصل‌ها با اندک تغییراتی در دانشگاه‌ها تدریس می‌شوند.

از آنجایی که سرعت تحولات تکنولوژیک و پیشرفت‌های جهانی در حوزه طراحی گرافیک بسیار سریع است، بازنگری، بررسی، تحلیل و مقایسه تطبیقی بین سرفصل دروس در دانشگاه‌های هنری جهان و ایران ضروری است. ضرورتی که در بهبود نظام آموزش عالی هنر به کار می‌آید، جای خالی آن در این عرصه احساس می‌شود و نوشتار حاضر هم در پاسخ به آن نگاشته شده است.

باتوجه به مطالب مذکور، این سؤالات برای نگارنده مفروض است: سرفصل فعلی دروس دوره کارشناسی طراحی گرافیک در ایران تا چه اندازه‌ای با سرفصل دانشگاه‌های دیگر جهان در این رشته و مقطع، مطابقت دارد. چه شباهت‌ها و تفاوت‌هایی بین سرفصل دروس دوره کارشناسی طراحی گرافیک در ایران و سایر دانشگاه‌های هنری جهان وجود دارد.

نوشتار حاضر در پی یافتن نکات اشتراک و افتراق سرفصل دروس دوره کارشناسی طراحی گرافیک در ایران و سایر دانشگاه‌های هنری جهان است و با بررسی تطبیقی بین این دو و تحلیل آماری داده‌ها، در پی بیان عواملی است که در صورت بازنگری و اصلاح سرفصل دروس دوره کارشناسی طراحی گرافیک در ایران، باید مدنظر قرار گیرد.

به منظور پاسخ‌گوئی به سؤالات مذکور، نوشتار حاضر در این بخش‌ها ارائه شده است:

- مطالعه سرفصل دروس دوره کارشناسی طراحی گرافیک در ایران و منتخبی از دانشگاه‌های هنری جهان،
- تعریف مهارت‌های هشت‌گانه ضروری برای دانشجوی طراحی گرافیک،
- بررسی‌های آماری سرفصل دروس کارشناسی رشته طراحی گرافیک در ایران و تطبیق آن با میانگین دانشگاه‌های منتخب،

- تحلیل کیفی داده‌های آماری و بیان نکات اشتراک و افتراق سرفصل دروس دوره کارشناسی طراحی گرافیک در ایران و دانشگاه‌های منتخب،
- ارائه پیشنهادهای به منظور اصلاح و بازنگری سرفصل‌های فعلی دروس رشته طراحی گرافیک در ایران.

پیشینه پژوهش

بررسی‌ها نشان می‌دهد که تاکنون در ایران در زمینه مطالعات تطبیقی آموزش و پرورش^۲ در حوزه رشته‌های هنری در مقاطع دانشگاهی، تحقیقات پایه‌ای یا انجام نشده یا در صورت انجام، چندان بر کیفیت آموزشی و محتوای این رشته‌ها مؤثر نبوده‌اند. هر چند نهادها و برخی دانشکده‌های هنری همایش‌هایی در زمینه آموزش هنر در مقاطع دانشگاهی برگزار کرده‌اند،^۳ متأسفانه با پی‌گیری‌هایی که انجام شد نتایج آنها به صورت مکتوب انتشار نیافته‌اند. با بررسی‌هایی که انجام شد، علاوه بر تحقیقات خود نگارنده، پایان‌نامه هومن حکمت (۱۳۷۳)،^۴ تحقیقات برای نظام آموزشی دوره کارشناسی هنر (پیشنهاد برنامه‌های تازه برای رشته گرافیک)^۵، درخور توجه است. وی در تحقیق خود صرفاً به کلیات موضوع پرداخته و دامنه وسیعی را بررسی کرده است که به موضوعاتی از جمله: شرایط پذیرش دانشجو، مقررات دانشگاه‌ها، مقررات ارزیابی، استادان، امکانات دانشگاه‌ها، معرفی رشته‌های هنری و برنامه‌ریزی آموزشی اشاره می‌کند. هریک از موارد مذکور نیز، زیرشاخه‌هایی دارد. در نتیجه، به تحلیل محتوای آموزشی و سرفصل دروس توجه عمیقی نشده است. همچنین آیت‌اللهی و همکاران (۱۳۹۱)،^۶ بر تبیین ویژگی‌های هویتی آموزش عالی هنر با تأکید بر متغیرهای فرهنگی پرداخته و به این نتیجه رسیده که اهداف، سرفصل‌های درسی و برنامه‌های مصوب آموزشی، عموماً تاریخ‌مصرف گذشته‌اند. علی‌رغم ارزش و اهمیت فرهنگی و هویتی که در آنها دیده می‌شود، به هیچ‌عنوان با سرعت تغییرات و میزان تحولات روز، همگام پیش نمی‌رود و در نتیجه، ضرورت بازبینی آنها کاملاً محسوس است.

مالرونی^۴ (۲۰۰۹) در پژوهش خود "مطالعه تطبیقی برنامه‌ریزی تحصیلی در مدارس معماری: باوهاوس، کرون هال و دانشکده معماری ساووپولو"^۵ به ارتباط بین برنامه درسی و فضای دانشگاه پرداخته و به عنوان عامل مهمی در ارتقای کیفیت آموزشی از آن یاد کرده است.

برخی پژوهش‌های هم‌سنخ در رشته‌های غیرهنری و آموزش و پرورش نیز، در این زمینه درخور توجه است. توسلی‌نائینی (۱۳۸۹)، آسیب‌شناسی تطبیقی رشته حقوق در ایران و فرانسه را بررسی کرده و بر به‌روز کردن منابع درسی تأکید دارد. زندی و فرهانی (۱۳۸۷) نیز، به بررسی تطبیقی

به منظور انتخاب این دانشگاه‌ها، با مسئولان برنامه‌ریزی درسی نزدیک به ۵۰ دانشگاه هنری مکاتبات اینترنتی انجام شد. با وجود مشکلاتی که در دسترسی به اطلاعاتی درباره سرفصل دروس وجود داشت، پس از مطالعه سرفصل دروس دانشگاه‌ها، دانشگاه‌هایی انتخاب شدند که سرفصل دروس، توصیف سرفصل، تعداد واحد درسی و نیز رتبه‌بندی جهانی آنها در دسترس باشد. هر چند دسترسی به رتبه‌بندی آکادمی دیزاین فلورانس میسر نشد. علاوه بر موارد ذکر شده در انتخاب این دانشگاه‌ها، به منظور حصول نتایج نزدیک به واقعیت نه ایده‌آل، دانشگاه‌هایی با رتبه‌بندی‌های متفاوت (عالی، خوب و متوسط) انتخاب شدند. از این رو، شیوه انتخاب آنها، ترکیبی از دو شیوه سیستماتیک و هدفمند است.

دانشگاه‌های مورد مطالعه

مطالب جدول ۱، رتبه‌بندی دانشگاه‌های هنری را که در پژوهش حاضر به سرفصل آنها استناد شده، نشان می‌دهد. این رتبه‌بندی را سال ۲۰۱۳، سایت webometrics^۷ انجام داده است.

سرفصل و عناوین دروس در دانشگاه‌های مورد مطالعه

قبل از ارائه سرفصل دروس لازم به ذکر است که مدیریت آموزشی ایران از نوع متمرکز است. به این معنی که وزارت علوم، تحقیقات و فن‌آوری سرفصل‌های واحدی را برای کلیه دانشگاه‌ها ابلاغ می‌کند و همه دانشگاه‌ها این سرفصل‌ها را اجرا می‌کنند. حال آنکه، اکثر کشورهایی که در این پژوهش به دانشگاه‌های آنها استناد شده، مدیریت آموزشی غیرمتمرکز^۸ دارند.

وضعیت تربیت‌بدنی در آموزش و پرورش ایران، آمریکا و کانادا پرداخته و پیشنهاد کرده‌اند که برنامه رسمی تربیت‌بدنی با فعالیت‌های فوق برنامه و تفریحی همراه شوند.

با عنایت بر اینکه در سال‌های اخیر، بحث بین‌المللی شدن یکی از مباحث مهم محافل دانشگاهی شده و متخصصان بر ارائه الگوهای عملی بین‌المللی برنامه‌های درسی و تبیین ربط و نسبت این رویکرد با نظریه‌های بومی‌سازی علوم تأکید دارند (قاسم‌پور دهقانی و لیاقت‌دار، ۱۳۹۰: ۱)، می‌توان پژوهش حاضر را در جهت گام‌های اولیه حرکت به سمت بین‌المللی‌سازی دروس دانشگاهی در رشته طراحی گرافیک قلمداد کرد.

روش پژوهش

از آنجایی که نوشتار حاضر وضعیت موجود سرفصل دروس را در ایران و دانشگاه‌های منتخب بررسی می‌کند، روش کلی آن توصیفی - تحلیلی - تطبیقی با رویکردی کیفی و کمی است. از نظر هدف نیز، در محدوده پژوهش‌های کاربردی - توسعه‌ای قرار دارد. برای گردآوری اطلاعات از روش اسنادی (کتابخانه‌ای) استفاده شده که علاوه بر مراجعه به کتاب‌ها و مقالات مرتبط با طراحی گرافیک و علوم تربیتی، سرفصل دروس وزارت علوم، به سایت دانشگاه‌های مورد مطالعه جهت دریافت سرفصل‌های درسی نیز مراجعه شده است. با ارائه جدول‌ها و نمودارهایی به تطبیق و مقایسه واحدهای درسی در ایران و دانشگاه‌های منتخب پرداخته شد و سپس، تجزیه و تحلیل داده‌ها به دو صورت کیفی و آماری انجام شد که تحلیل آماری داده‌ها با نرم‌افزار^۹ eviews محاسبه گردید.

جدول ۱. رتبه‌بندی دانشگاه‌های مورد مطالعه

ردیف	کشور	دانشگاه	رتبه جهانی
۱	آمریکا	Iowa State University	۷۰
۲	استرالیا	Monash University	۱۲۰
۳	فلسطین	An-Najah National University	۱۳۰۸
۴	انگلستان	The New England School Of Art & Design At Suffolk University	۱۵۷۳
۵	کانادا	Seneca College of Applied Art and Technology	۲۴۷۱
۶	ترکیه	Yasar universitesi	۲۹۷۴
۷	کانادا	University of the Fraser valley	۳۶۱۳
۸	آمریکا	Santa Monica Colleague	۳۶۲۳
۹	آمریکا	Massachusetts College of Art & Design	۵۰۳۶
۱۰	ایتالیا	Florence Design Academy	*

^۸(تگارنده براساس (www.webometrics.info)

- برای نمونه، سه دانشگاه از آمریکا که در پژوهش حاضر به سرفصل دروس آنها استناد شده، دارای سرفصل‌های متفاوت‌اند، چون سیستم آموزش در ایالات متحده آمریکا در هر ایالت متفاوت است و از دولت مرکزی دستور نمی‌گیرد (الماسی، ۱۳۷۵: ۱۵۲).
- مطالب جدول ۲، سرفصل دروس در ایران و دانشگاه‌های منتخب را نشان می‌دهد. مشاهده و مطالعه دقیق سرفصل‌ها و عنوان دقیق دروس در سایت این دانشگاه‌ها که در بخش منابع آورده شده، امکان‌پذیر است. درباره این جدول، ذکر نکاتی ضروری است:
- عنوان دقیق سرفصل‌ها گاهی متفاوت‌تر است از آنچه در جدول آورده شده است. برای نمونه، در برخی دانشگاه‌ها عنوان دقیق درس عکاسی، عکاسی دیجیتال یا عکاسی تبلیغاتی است. در زمینه درس تصویرسازی و برخی دروس دیگر نیز، وضع به همین منوال است.
 - در برخی دانشگاه‌ها، مباحث مربوط به تاریخ هنر در بخش مباحث مربوط به تئوری طراحی گرافیک اعمال شد.
 - به‌منظور طولانی‌نشدن جدول سعی شد، دروس مرتبط با یک موضوع تحت یک عنوان ارائه شود.

جدول ۲. سرفصل دروس کارشناسی طراحی گرافیک در دانشگاه‌های مورد مطالعه و ایران به‌صورت مقایسه‌ای

عنوان دروس	آیوا	موناش	النجاه	سافلک	سنکا	یاشار	فراسر	سانتا مونیکا	ماساچوست	فلورانس	ایران
کارگاه‌های تخصصی طراحی گرافیک	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
تایپوگرافی	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*	*
کامپیوتر و نرم‌افزارهای گرافیکی	*	*	*	*	*	*	*	*	-	*	-
گرافیک متحرک و گرافیک فضای مجازی	*	-	*	*	*	*	*	*	*	*	*
چاپ و نشر	-	*	*	-	*	*	*	*	*	-	*
مباحث تئوری طراحی گرافیک	*	*	*	*	*	*	*	*	-	*	*
تهیه نمونه آثار	*	-	-	*	*	-	-	*	*	*	-
پروژه نهایی	-	*	*	*	-	*	-	-	*	*	*
کارگاه آموزشی	*	-	*	-	-	-	-	-	-	*	-
کارآموزی	*	-	*	*	*	*	*	*	-	-	-
تاریخ هنر	-	-	*	-	-	*	-	-	-	*	*
طراحی	-	*	*	*	*	*	*	*	-	*	*
مبانی هنرهای تجسمی / گرافیک	*	-	*	*	*	*	*	*	*	*	*
عکاسی	*	-	*	*	*	*	-	*	-	*	*
تصویرسازی	-	*	-	*	-	*	*	*	-	*	*

(نگارنده براساس سایت دانشگاه‌های مورد مطالعه)

بنیادی، محوری و اصلی است و دانشجوی طراحی گرافیک باید مهارت‌هایی در آن کسب کند، تعریف شد. لازم به ذکر است این هشت زمینه، همه دروس مقطع کارشناسی طراحی گرافیک در ایران و دانشگاه‌های مذکور را پوشش می‌دهد که عبارت‌اند از:

- کارگاه‌های طراحی تخصصی و ارتباط تصویری: کلیه کارگاه‌های تخصصی ارتباط تصویری از جمله: کارگاه طراحی پوستر، نشانه، گرافیک محیطی، صفحه‌آرایی و بسته‌بندی را شامل می‌شود.
- تاپوگرافی: کار با بلوک‌های متنی، طراحی فونت و مواردی از این دست است.
- کامپیوتر و نرم‌افزارهای گرافیکی: نرم‌افزارهای تخصصی طراحی گرافیک است.
- گرافیک متحرک، گرافیک وب و انیمیشن: به مباحث گرافیک در فضای مجازی، گرافیک چندرسانه‌ای، گرافیک متحرک، انیمیشن و ... می‌پردازد.
- مباحث مربوط به چاپ و نشر: به حوزه چاپ و خروجی آثار گرافیکی می‌پردازد.
- مباحث تئوری حوزه گرافیک: تاریخ طراحی گرافیک، روش‌شناسی طراحی گرافیک، روان‌شناسی تبلیغات، ارتباط‌شناسی، تجزیه تحلیل و نقد آثار گرافیک و اقتصاد و مدیریت در طراحی گرافیک را دربرمی‌گیرد.
- تهیه نمونه آثار، کارگاه‌های آموزشی و کارآموزی طراحی گرافیک: این عنوان از یک طرف به جمع‌بندی آنچه دانشجوی یاد گرفته، می‌پردازد و از طرف دیگر، دانشجو را در موقعیت کاری واقعی قرار می‌دهد.
- سایر کارگاه‌ها و مباحث هنری: این عنوان درسی مستقیماً به مباحث تخصصی طراحی گرافیک نمی‌پردازد بلکه عنوان‌های درسی را شامل می‌شود که دانشجوی طراحی گرافیک را در سایر زمینه‌های هنری از جمله: طراحی، تصویرسازی، عکاسی، رنگ‌شناسی و تاریخ هنر توانمندتر می‌سازد.

بررسی آماری

پس از تعریف مهارت‌های هشت‌گانه ضروری دانشجوی طراحی گرافیک، سرفصل دروس دانشگاه‌های منتخب به هشت بخش تفکیک و درصد دروس اختصاص یافته به هر یک از موارد هشت‌گانه مشخص شد (جدول ۵). ذکر این نکته ضروری است که در برخی موارد، تعیین دقیق سرفصل و تفکیک آن به مهارت‌های هشت‌گانه امکان‌پذیر نبود. به‌عنوان مثال، آموزش نرم‌افزار با کارگاه ارتباط تصویری ادغام شده بود که سعی شد درس موردنظر به نزدیک‌ترین گزینه اختصاص داده شود.

در جدول ۳، تعداد عنوان‌های درسی و ارزش آنها در مقطع کارشناسی طراحی گرافیک، به‌صورت مقایسه‌ای در دانشگاه‌های منتخب و ایران دیده می‌شود.

سرفصل و عناوین دروس دوره کارشناسی طراحی گرافیک^{۱۰} در ایران

آخرین ویرایش سرفصل دروس کارشناسی رشته طراحی گرافیک در ایران به سال ۱۳۷۶ برمی‌گردد (شورای عالی برنامه‌ریزی، ۱۳۷۶). با اینکه دانشکده‌های هنری به دنبال تغییرات بنیادی در چندسال اخیر در حوزه تولیدات گرافیکی به‌اجبار، تغییراتی جزئی را در سرفصل‌های این رشته اعمال کرده‌اند، این تغییرات در اکثر مواقع سلیقه‌ای بوده و براساس دیدگاه اساتید آن دانشکده صورت گرفته و در برخی مواقع هم، بدون نظر کارشناسی اتفاق افتاده است. شایان ذکر است که در این نوشتار براساس مدیریت متمرکز آموزشی در ایران آنچه بدان استناد شده، مصوبات شورای عالی برنامه‌ریزی وزارت علوم است و تغییرات جزئی دانشکده‌ها مدنظر قرار نگرفته است. جدول ۴، آخرین سرفصل دروس کارشناسی رشته طراحی گرافیک را به همراه تعداد واحد هر درس نشان می‌دهد.

تعریف مهارت‌های هشت‌گانه ضروری برای دانشجوی طراحی گرافیک

پس از مطالعه کامل سرفصل‌ها و توصیف آنها در دانشگاه‌های خارجی منتخب و ایران، هشت زمینه اصلی که در واقع دروس جدول ۳، تعداد عنوان‌های درسی و ارزش آنها برحسب واحد در دانشگاه‌های مورد مطالعه و ایران

دانشگاه	تعداد عنوان‌های درسی	جمع کل واحدها
آیوا	۲۹	۷۶
موناش	۲۲	۱۴۴
النجاه	۳۹	۱۱۲
سافلک	۳۱	۹۳
سنکا	۳۳	۹۷
یاشار	۷۴	۳۴۳
فراسر	۲۶	۶۸
سانتامونیکا	۲۳	۵۸
ماساچوست	۱۳	۳۷
فلورانس	۳۳	۸۹
ایران	۴۶	۱۲۴

(نگارنده براساس سایت دانشگاه‌های مورد مطالعه)

جدول ۴. سرفصل دروس کارشناسی رشته طراحی گرافیک در ایران

ردیف	واحد درسی	اعتبار	ردیف	واحد درسی	اعتبار	ردیف	واحد درسی	اعتبار	ردیف	واحد درسی	اعتبار
۱	مبانی هنرهای تجسمی ۱	۳	۱۳	آشنائی با هنر در تاریخ ۱	۲	۲۵	خوش‌نویسی و طراحی حروف ۳	۲	۲۷	کارگاه چاپ‌های دستی ۳	۲
۲	مبانی هنرهای تجسمی ۲	۳	۱۴	آشنائی با هنر در تاریخ ۲	۲	۲۶	خوش‌نویسی و طراحی حروف ۴	۲	۳۸	چاپ‌های ماشینی	۲
۳	کارگاه طراحی پایه ۱	۳	۱۵	آشنائی با رشته‌های هنری معاصر	۲	۲۷	تاریخچه کتابت	۲	۳۹	تجزیه تحلیل و نقد آثار ارتباط تصویری	۲
۴	کارگاه طراحی پایه ۲	۳	۱۶	کارگاه عکاسی رنگی	۲	۲۸	تصویر متحرک ۱	۲	۴۰	طرح و رساله نهائی	۸
۵	کارگاه عکاسی پایه ۱	۲	۱۷	انسان، طبیعت و طراحی	۳	۲۹	کارگاه تخصصی عکاسی ۱	۲	۴۱	هندسه نقوش در صنایع دستی ایران ۱	۲
۶	کارگاه عکاسی پایه ۲	۲	۱۸	کارگاه تصویرسازی ۱	۳	۳۰	کارگاه تخصصی عکاسی ۲	۲	۴۲	هندسه نقوش در صنایع دستی ایران ۲	۲
۷	هندسه (مناظر و مرايا)	۲	۱۹	کارگاه تصویرسازی ۲	۳	۳۱	کارگاه تصویرسازی ۳	۴	۴۳	آشنائی با هنرهای سنتی ایران	۲
۸	کارگاه چاپ‌های دستی ۱	۲	۲۰	کارگاه ارتباط تصویری ۱	۳	۳۲	کارگاه ارتباط تصویری ۳	۴	۴۴	روش‌های آموزش هنر در مدارس	۲
۹	کارگاه حجم‌سازی	۲	۲۱	کارگاه ارتباط تصویری ۲	۳	۳۳	کارگاه ارتباط تصویری ۴	۴	۴۵	حکمت هنر اسلامی	۲
۱۰	تجزیه تحلیل و نقد آثار هنرهای تجسمی	۲	۲۲	کارگاه چاپ‌های دستی ۲	۳	۳۴	کارگاه ارتباط تصویری ۵	۶	۴۶	هنر در دنیای کودکان	۲
۱۱	هنر و تمدن اسلامی ۱	۲	۲۳	خوش‌نویسی و طراحی حروف ۱	۲	۳۵	کارگاه ارتباط تصویری ۶	۶	-	-	-
۱۲	هنر و تمدن اسلامی ۲	۲	۲۴	خوش‌نویسی و طراحی حروف ۲	۲	۳۶	طرح عملی جامع	۴	-	-	-

جدول ۵. نمودار تفکیکی دروس رشته گرافیک در دانشگاه‌های مورد مطالعه به مهارت‌های هشت‌گانه

مهارت	عنوان دانشگاه									
	آیوا	ماساچوست	سانتامونیکا	سنکا	فراسر	موناش	قلورانس	سافلک	یاشار	النجاه
کارگاه‌های تخصصی ارتباط تصویری	۳۵/۵۲%	۳۹/۴۷%	۱۵/۵۱%	۱۵/۴۶%	۲۰/۲۸%	۴۴/۴۴%	۸/۶۲%	۳۱/۱۸%	۲۸/۵۷%	۱۳/۷۶%
تایپوگرافی	۳/۹۴%	۱۵/۷۸%	۶/۸۹%	۷/۲۱%	۷/۲۴%	۵/۵۵%	۰%	۶/۴۵%	۹/۸۴%	۵/۵۰%
نرم‌افزارهای گرافیکی	۵/۲۶%	۰%	۲۲/۴۱%	۱۱/۳۴%	۱۵/۹۴%	۸/۳۳%	۱۳/۷۹%	۶/۴۵%	۲/۲۲%	۱۱%
گرافیک متحرک	۸%	۱۹/۷۳%	۲۰/۶۸%	۱۴/۴۳%	۲۶/۰۸%	۰%	۱۲/۰۶%	۱۶/۱۲%	۸/۲۵%	۲/۷۵%
چاپ و نشر	۰%	۳/۹۴%	۵/۱۷%	۱۰/۸۲%	۹/۴۲%	۵/۵۵%	۰%	۰%	۵/۷۱%	۵/۵۰%
مباحث تئوری	۲۸/۲۸%	۰%	۳/۴۴%	۱۹/۵۸%	۱۰/۸۶%	۲۲/۲۲%	۱۰/۳۴%	۱۰/۷۵%	۴/۷۶%	۱۶/۵۱%
تهیه نمونه آثار و ...	۱۵/۱۳%	۲۱/۰۵%	۱۳/۷۹%	۱۰/۳۰%	۰%	۰%	۱۷/۲۴%	۱۹/۳۵%	۸/۸۸%	۶/۴۲%
سایر	۳/۹۴%	۰%	۱۲/۰۶%	۱۰/۸۲%	۱۰/۱۴%	۱۳/۸۸%	۳۷/۹۳%	۹/۶۷%	۳۱/۷۴%	۳۸/۵۰%

(نگارنده)

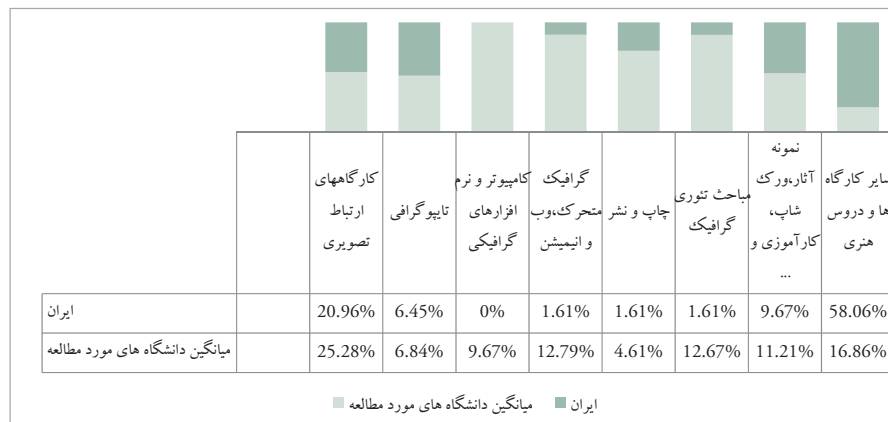
انحراف استاندارد و میانگین دروس کارگاه‌های تخصصی ارتباط تصویری به ترتیب، ۱۲ و ۲۵ واحد است. سایر دانشگاه‌ها ۱۳ تا ۳۷ درصد واحدهای درسی خود را به این کارگاه‌ها اختصاص داده‌اند. مقایسه میانگین اختصاص یافته به این کارگاه‌ها در دانشگاه‌های مورد مطالعه و ایران نشان می‌دهد، در ایران نزدیک ۵ درصد کمتر از میانگین دانشگاه‌های مذکور به این دروس اختصاص یافته است.

انحراف استاندارد و میانگین دروس مربوط به تایپوگرافی به ترتیب ۴ و ۷ واحد است. به این معنی که دانشگاه‌های مطالعه شده بین ۳ تا ۱۱ درصد واحدهای درسی را به این

در مرحله بعد، میانگین درصد اختصاص یافته به مهارت‌های هشت‌گانه در دانشگاه‌های منتخب با ایران مقایسه شد (تصویر ۱). کل داده‌های آماری که تا این مرحله به دست آمده بود، با نرم‌افزار views تحلیل آماری شد و خروجی آن در جدول ۶ آورده شده است.

تحلیل و تفسیر آماری

باتوجه به اینکه میانه و میانگین در این بررسی نزدیک به هم هستند، شاخص مرکزی در آن، میانگین در نظر گرفته شده است. تفسیر آماری نتایج به دست آمده بدین قرار است:

تصویر ۱. نمودار مقایسه‌ای - تفکیکی میانگین درصد اختصاص یافته به مهارت‌های هشت‌گانه در دانشگاه‌های مورد مطالعه و مقایسه آن با ایران (نگارنده)

گزینه اختصاص داده‌اند. مقایسه میانگین این دروس در دانشگاه‌های مورد مطالعه و ایران نشان‌دهنده وجود تعادلی نسبی بین سرفصل‌های ایران و این دانشگاه‌هاست. - در زمینه مباحث مربوط به نرم‌افزارهای گرافیکی باتوجه به اینکه سرفصل‌های فعلی متعلق به سال‌ها پیش است،^{۱۱} دروسی به این مباحث اختصاص نیافته است. با اینکه اکثر دانشکده‌ها به صورت اختیاری واحدهائی را در نظر می‌گیرند، به دلیل اینکه این دروس دارای اهداف مشخصی نیست، آنچنان موثر واقع نمی‌شود. باتوجه به انحراف استاندارد و میانگین این دروس که به ترتیب ۷ و ۱۰ واحد را نشان می‌دهند، دانشگاه‌های نمونه از ۳ تا ۱۷ درصد واحدهای خود را به این مباحث اختصاص داده‌اند.

- در چندسال اخیر، ظهور دنیای مجازی و تبلیغات چندرسانه‌ای تاثیر بسزائی در سرفصل‌های درسی رشته طراحی گرافیک در دانشگاه‌های هنری دنیا داشته است. باتوجه به انحراف استاندارد و میانگین این بخش که نشان‌دهنده اختصاص ۵ تا ۲۱ درصد از کل دروس به آن است، جای خالی این دروس در سرفصل‌های درسی رشته طراحی گرافیک در ایران در مقایسه با سرفصل‌های دانشگاه‌های مذکور کاملاً مشهود است.

- مباحث مربوط به چاپ و نشر و آشنائی با آن به صورت کامل، از ضروریات طراحان گرافیک است. به این مباحث

در ایران در مقایسه با دانشگاه‌های نمونه، برنامه‌ریزان آموزشی کمتر توجه کرده‌اند. توجه به این مسئله که این مورد بین سایر گزینه‌ها کمترین انحراف استاندارد را دارد، نشان‌دهنده توافق همه دانشگاه‌ها در این زمینه است.

- پشتوانه اصلی کارهای عملی طراح گرافیک، مباحث تئوری است. مقایسه درصد دروس اختصاص یافته به مباحث تئوری گرافیک در ایران و دانشگاه‌های نمونه حاکی از تخصیص قریب به ۱۱ درصد کمتر از میانگین دانشگاه‌های مذکور به این مباحث در ایران است. انحراف استاندارد و میانگین این مورد، گویای اختصاص ۴ تا ۲۲ درصد دروس در دانشگاه‌های منتخب به این مباحث است.

- در زمینه کارگاه آموزشی، کارآموزی، تهیه نمونه‌آثار و ... در ایران، نسبت به دانشگاه‌های منتخب در حدود ۱ درصد کمتر به این مباحث پرداخته می‌شود. دانشگاه‌های نمونه ۴ تا ۱۸ درصد دروس خود را به این مورد اختصاص داده‌اند.

- در همه موارد بیان شده، درصد دروس اختصاص یافته به هفت مورد مذکور در ایران، در مقایسه با میانگین دانشگاه‌های نمونه کمتر است. سایر مباحث و کارگاه‌های هنری درصد بالائی از دروس را به خودشان اختصاص داده‌اند. نزدیک به ۵۸ درصد از دروس طراحی گرافیک در ایران متعلق به سایر کارگاه‌ها و مباحث هنری است در حالی که، میانگین دانشگاه‌های نمونه نزدیک ۱۷ درصد است و این امر، باعث

جدول ۶. خروجی نرم‌افزار eviews

	A08	A07	A06	A05	A04	A03	A02	A01
Mean	16.86800	11.21600	12.67400	4.611000	12.79900	9.674000	6.840000	25.28100
Median	11.44000	12.04500	10.80500	5.335000	13.24500	9.665000	6.670000	24.42500
Maximum	38.50000	21.05000	28.28000	10.82000	26.08000	22.41000	15.78000	44.44000
Minimum	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	0.000000	8.620000
Std. Dev	13.94470	7.468436	8.932148	3.787475	8.235139	6.698060	4.055591	12.22977
Skewness	0.637457	-0.326407	0.281342	0.127628	-0.024806	0.369137	0.689355	0.194922
Kurtosis	1.894510	1.886310	2.078371	2.028050	2.025241	2.483300	3.985973	1.662846
Jarque-Bera	1.186464	0.694363	0.485839	0.420767	0.396924	0.338345	1.197077	0.808317
Probability	0.552539	0.706677	0.784335	0.8120273	0.819991	0.844363	0.549614	0.667538
Sum	168.6800	112.1600	126.7400	46.11000	127.9900	96.74000	68.40000	252.8100
Sum Sq. Dev	1750.091	501.9978	718.0494	129.1047	610.3577	403.7760	148.0304	1346.105

(نگارنده)

در برنامه‌ریزی جدید برای طراحی گرافیک در ایران لازم است از میزان این دروس کاسته شود و به مباحث تخصصی حوزه طراحی گرافیک اهمیت بیشتری داده شود. ذکر این نکته نیز ضروری است که بیشترین انحراف استاندارد مربوط به گزینه هشتم است که بیانگر پراکندگی دروس اختصاص یافته به این مورد در دانشگاه‌های مورد مطالعه است.

شده نگاه تخصصی به حوزه طراحی گرافیک کم‌رنگ‌تر شود. همین امر منجر شده تا دانشجوی طراحی گرافیک به دلیل حجم بالای دروس غیر تخصصی گرافیک، پس از فارغ‌التحصیلی توانایی لازم را در زمینه رشته تخصصی خود نداشته باشد اما اطلاعات اولیه در زمینه سایر مباحث هنری داشته باشد که در درجه دوم اهمیت قرار دارد. به نظر می‌رسد

نتیجه‌گیری

همچنان که داده‌های آماری پژوهش حاضر نشان داد، سرفصل دروس دوره کارشناسی طراحی گرافیک در ایران انسجام لازم را ندارند و نوعی پراکندگی در آنها دیده می‌شود. یکی از اشکالات عمده سرفصل دروس فعلی در ایران اختصاص بیش از نیمی از سرفصل دروس به مباحثی است که به‌طور مستقیم با تخصص طراحی گرافیک ارتباط ندارند. همین مشکل، سایر کارگاه‌های تخصصی طراحی گرافیک را تحت‌الشعاع قرار داده و سبب شده تعداد واحدهای کمتری به این کارگاه‌ها اختصاص داده شود و در نتیجه، دانشجوی فرصت کافی برای یادگیری دروس تخصصی طراحی گرافیک را نداشته باشد. برای رفع این مشکل بازنگری و اصلاح سرفصل دروس دوره کارشناسی طراحی گرافیک در ایران با در نظر گرفتن این سه عامل ضروری به نظر می‌رسد:

الف. ضرورت اجتناب از ارائه دروس غیر تخصصی طراحی گرافیک و تمرکز بر آموزش دروس تخصصی در این حوزه؛ بیش از نیمی از محتوای آموزشی کارشناسی طراحی گرافیک در ایران، دروسی است که کارگاه‌های تخصصی طراحی گرافیک به‌شمار نمی‌رود و برای دانشجوی طراحی گرافیک در درجه دوم اهمیت قرار دارد. در برنامه‌ریزی جدید، این مسئله باید مد نظر قرار گرفته و بر دروس تخصصی طراحی گرافیک تأکید بیشتری شود.

ب. توجه به مباحث تئوری و نظری در زمینه طراحی گرافیک؛ با توجه به اهمیت مباحث تئوری و دانش پایه در طراحی گرافیک به‌عنوان پشتوانه کارهای عملی، دانشجوی این رشته باید با شناخت بیشتری از این مباحث بتواند در خلق آثار طراحی گرافیک از آن استفاده کند تا پشتوانه تئوری قابل قبولی برای کارهای عملی‌اش داشته باشد. در برنامه درسی فعلی طراحی گرافیک به این موضوع بهای درخور داده نشده است و ضرورت تجدید نظر در این زمینه را می‌طلبد.

ج. توجه به تکنولوژی‌های جدید در فرایند تولیدات گرافیکی و گرافیک فضای مجازی؛ در چند سال اخیر رشد فزاینده تکنولوژی و نرم‌افزارهای گرافیکی فرایند تولید آثار گرافیکی را شدیداً تحت تأثیر قرار داده است. تا قبل از ظهور این تکنولوژی، مهارت‌های دستی در تولیدات طراحی گرافیک از اهمیت شایانی برخوردار بود اما امروزه اکثر دانشگاه‌های هنری ترجیح می‌دهند به جای این مهارت‌ها، تولید فکر جایگزین شود. این مسئله باید در برنامه‌ریزی جدید رشته طراحی گرافیک مدنظر قرار گیرد.

سپاس‌گزاری

از راهنمایی‌های ارزنده دکتر یعقوب آژند و آقای مصطفی اسداللهی کمال امتنان را دارم.

پی‌نوشت

1. Centralization of Educational Management
۲. Comparative Education. مطالعات تطبیقی در زمینه آموزش و پرورش با بهره‌گیری از اطلاعات و تجارب کسب‌شده جوامع دیگر، به برنامه‌ریزان و طراحان برنامه‌های آموزشی این امکان را می‌دهد تا با کلام‌های سنجیده و آگاهی از تدابیری که دیگران در جهت حلّ و فصل امور آموزشی و پرورشی خویش داشته‌اند، نسبت به تدوین طرح‌های منطقی و سنجیده به‌منظور پیشرفت و توسعه کمی و کیفی آموزش و پرورش اقدام نمایند (آقازاده، ۱۳۷۵: ۱۰).
۳. برای آگاهی بیشتر در این زمینه نگاه شود به:
 - همایش ملی آموزش عالی هنر دانشگاه‌های کشور، دانشگاه هنر اصفهان، اسفند ۱۳۹۱.
 - همایش ملی آموزش هنر، دانشگاه هنر، آذر ۱۳۹۱.
4. Sarah Mulrooney
5. A Comparative Investigation of the Curriculum Design in Schools of Architecture
۶. نرم‌افزار تخصصی تجزیه و تحلیل آماری.
۷. سایت تخصصی رتبه‌بندی دانشگاه‌ها.
۸. آکادمی دیزاین فلورانس در لیست رتبه‌بندی نبود و صرفاً براساس امکان دسترسی به سرفصل‌ها، انتخاب شد.
9. Decentralization of Educational Management
۱۰. عنوان دقیقی که وزارت علوم برای دانشگاه‌ها ابلاغ کرده "کارشناسی ارتباط تصویری" است. از آنجاکه اکثر دروس در حیطه طراحی گرافیک (graphic design) است و کمتر به مباحث ارتباطات پرداخته، در این نوشتار به جای عنوان ارتباط تصویری از عبارت طراحی گرافیک استفاده شده است که مقبول اکثریت پیشکسوتان این رشته نیز هست.
۱۱. در این پژوهش به آخرین سرفصل‌های مصوب شورای عالی برنامه‌ریزی که مربوط به ۱۳۷۶/۱/۳۱ است، استناد شده است.

منابع و مأخذ

- آقازاده، احمد (۱۳۷۵). آموزش و پرورش تطبیقی. چاپ پنجم، تهران: دانشگاه پیام نور.
- آیت‌اللهی، حبیب‌الله؛ پوررضائیان، مهدی و هوشیار، مهدی (۱۳۹۱). تبیین ویژگی‌های هویتی آموزش عالی هنر با تأکید بر متغیرهای فرهنگی در ایران امروز، هنرهای زیبا- هنرهای تجسمی. (۵۰)، ۵-۱۴.
- الماسی، محمدعلی (۱۳۷۵). آموزش و پرورش تطبیقی. چاپ اول، تهران: رشد.
- توسلی نائینی، منوچهر (۱۳۸۹). آسیب‌شناسی رشته‌های حقوق باتوجه‌به بررسی تطبیقی آموزش رشته‌های حقوق در ایران و فرانسه، پژوهش‌نامه انتقادی متون و برنامه‌های علوم انسانی. پژوهشگاه علوم انسانی و مطالعات فرهنگی، (۲)، ۱-۱۵.
- حکمت، هومن (۱۳۷۳). تحقیقات برای نظام آموزش دوره کارشناسی هنر (پیشنهاد برنامه‌ای تازه برای رشته گرافیک). به‌راهنمایی حبیب‌الله آیت‌اللهی، تهران: دانشگاه آزاد اسلامی.
- زندگی، بهمن و فراهانی ابوالفضل (۱۳۸۷). مطالعه تطبیقی وضعیت تربیت‌بدنی آموزش و پرورش در ایران با کشورهای آمریکا و کانادا، نشریه علوم حرکتی و ورزش. (۱۲)، ۹۷-۱۰۹.
- شورای عالی برنامه‌ریزی، وزارت فرهنگ و آموزش عالی (۱۳۷۶). مشخصات کلی، برنامه و سرفصل دروس دوره کارشناسی ارتباط تصویری.
- قاسم‌پور دهاقانی، علی و لیاقت‌دار، محمدجواد (۱۳۹۰). تحلیلی بر بومی‌سازی و بین‌المللی‌شدن برنامه درسی دانشگاه‌ها در عصر جهانی‌شدن، فصلنامه تحقیقات فرهنگی. (۴)، ۱-۲۴.
- Mulrooney, S. (2009). Bauhaus, Crown hall, FAU: a Comparative Investigation of the Curriculum Design in Schools of Architecture. National Academy Third Annual Conference. (3rd, Dublin, Ireland, Nov 11-12, 2009).
- www.webometrics.info (access date: 2013/03/08).
- http://www.public.iastate.edu (access date: 2013/03/14).

- [www. http://www.gostaresh.msrt.ir/frmGrade.aspx](http://www.gostaresh.msrt.ir/frmGrade.aspx) (access date: 2013/03/12).
- http://www.massart.edu/Continuing_Education/Design_Certificate_Programs/Graphic_Design_Certificate/GDC_Course_Descriptions.html (access date: 2013/03/25).
- <http://www.smc.edu/apps/pub.asp?Q=338&T=Courses&B=2> (accessed: 2013/03/17).
- <http://www.senecac.on.ca/fulltime/GRA.html> (access date: 2010/01/18).
- http://www.ufv.ca/calendar/2009_10/CourseDescriptions/GD.htm (access date: 2013/03/12).
- <http://www.monash.edu.au/pubs/handbooks/courses/2123.html> (access date: 2013/02/11).
- <http://www.florencedesignacademy.com/programgraphicthree.html> (access date: 2013/04/24).
- http://www.suffolk.edu/nesad/17834_29645.htm (access date: 2010/01/08).
- http://www.yasar.edu.tr/_documents/gsf-0-en_course_descriptions.pdf (access date: 2013/02/01).
- http://www.najah.edu/file/2009/en_catalog/860.pdf (access date: 2013/04/03).

Received: 2013/6/22

Accepted: 2014/2/26

A Comparative Study of Graphic Design Curriculum of Undergraduate Program in Iran and Selected Art Universities in the World

Hessam Hassanzadeh*

Abstract

Curriculum is an essential component of any educational system and there is significant correlation between efficient curriculum and able graduates. Using comparative method, this paper investigates and analyzes undergraduate graphic design curriculum in Iran and ten art universities in the world. Recent developments in the field of graphic design have offered new approaches for the education of graphic design. Thus, reviewing and updating of graphic design curriculum is unavoidable. The main question of this study is how much current undergraduate graphic design curriculum in Iran corresponds to other universities' curricula. The aim of this study is to find out the similarities and differences in the undergraduate curricula of graphic design in Iran and the under-study universities in order to state the factors which should be considered in their revisions, if the revisions are necessary. Regarding the objective, this paper is applied-developmental and its method is descriptive-analytical-comparative with qualitative and quantitative approach. Its data is gathered via library source and by referring to books, articles, Ministry of Science's curriculum and the sites of under-study universities.

The results of this research and statistical analysis show that the revising of current undergraduate graphic design curriculum in Iran is essential because due to dedicating more than half of the curriculum to non-professional courses the expertise view is not so strong in the graphic design courses and, consequently, this curriculum has not sufficient coherence for training able graphic designers. In revising current curriculum three basic factors should be considered: 1) avoiding non-professional courses in the field of graphic design and focusing on teaching professional courses, 2) focusing on the theory of graphic design and related issues, and 3) paying attention to new technologies in graphic design production and cyberspace graphics.

Keywords: Iran's educational system, bachelor of graphic design, curriculum, world art universities

* Lecturer, School of Humanities, Mohaghegh Ardabili University, Ardabil